

Matin Research Journal
Journal of The Research Institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution
Volume 25, Issue 101, Winter 2023

**A Study of the Components of Republicanism with Emphasis on Sahifeh-ye Imam
Khomeini through Thematic Analytical Method**

Yousof Fathi¹

DOI: 10.22034:MATIN.2023.357496.2086

Abstract

Research Paper

Democracy is a public demand in the new era and non-democratic systems are on the verge of collapse. The main difference between the two systems is the role of people in governance system. The main problem of this article is to study the status of Republicanism in the Islamic Republic system from the perspective of Imam Khomeini. This characteristic plays an important role in the stability or instability of the system. The necessary data has been collected through studying Sahifeh-ye Imam Khomeini until saturation and analyzed through thematic analytical method. The findings of the research, organized in the form of the tables of basic themes, organizer, comprehensive themes and network of themes demonstrate that -1: The legitimacy of the political system has two aspects, the divine aspect and the popular aspect) republicanism (that have an organic relation and are not in opposition to each other -2. People's will and demand play a key role in political system and its logic is different from that of the liberal and socialist systems -3. The rule of law is its fundamental trait which guarantees people's rights. 4. People are not merely obliged to obey, but they have a fundamental right to create the political system and supervise the performance of its executives at all levels -5. The executives are accountable for their performance -6. The positions are temporary and the executives are directly and indirectly elected by the people. Explanation of these components can change the social and organizational approaches in the fields of decision-making and decision-making and can be a step towards ending the challenge of the relationship between republicanism and Islamism.

Keywords: Imam Khomeini, republicanism, law, people, legitimacy.

---

1. Associate Professor, Department of Islamic Sciences and Culture, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran. Email: fathi@znu.ac.ir

بررسی مؤلفه‌های جمهوری با تأکید بر صحیفه امام خمینی به روش تحلیل مضمونی

یوسف فتحی^۱

DOI:10.22034/MATIN.2023.357496.2086

مقاله پژوهشی

چکیده: در عصر جدید، دموکراسی يك خواسته عمومی و نظام‌های غیردموکراتیک در معرض سقوط هستند. تفاوت اساسی آن‌ها، در نقش مردم است. مسئله مقاله پیش‌رو، بررسی جایگاه جمهوریت در نظام جمهوری اسلامی از دیدگاه امام خمینی است که از علل مؤثر ثبات و پایداری آن است. برای کشف مؤلفه‌های آن، صحیفه امام با روش تحلیل مضمونی، در حد اشباع داده‌های تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق در قالب جداول مضامین پایه، سازمان‌دهنده، فراگیر و شبکه مضامین نشان دادند که: ۱. مشروعیت نظام سیاسی، دو ساحت دارد، ساحت الهی (اسلامیت) و مردمی (جمهوریت) که رابطه تنگاتنگ دارند و نافی یکدیگر نیستند. ۲. خواست و اراده مردم، نقش کلیدی در قدرت دارد و منطق آن از نظام دموکراسی سکولار لیبرال و سوسیال متمایز است. ۳. قانون‌مندی وجه مشخصه آن و تأمین‌کننده حقوق مردم است. ۴. مردم صرفاً مکلف به تبعیت نیستند، بلکه حق اساسی در ایجاد حاکمیت و نظارت بر عملکرد کارگزاران در تمام سطوح دارند. ۵. کارگزاران در قبال جایگاه و عملکرد خود پاسخگو هستند. ۶. مناصب موقت و مقامات منتخب مردم هستند. تبیین این مؤلفه‌ها، می‌تواند باعث تغییر رویکرد اجتماعی و سازمانی در عرصه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و گامی در جهت پایان‌بخشیدن به چالش رابطه جمهوریت و اسلامیت باشد.

کلیدواژه‌ها: امام خمینی، جمهوریت، قانون، مردم، مشروعیت.

۱. دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

Email: fathi@znu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۹
پژوهشنامه ماتین / سال بیست و پنجم / شماره صد و یک / زمستان ۱۴۰۲ / صص ۶۳-۳۱

مقدمه

بیان مسئله: مردم‌سالاری^۱ علی‌رغم دشواری‌های نظری و عملی، به لحاظ نظری پایان عصر استبداد^۲ و الگوی مطلوب حکمرانی در عصر جدید است. مشخصه اصلی عصر استبداد یگانه‌انگاری حاکم و دولت و مردم‌سالاری، پایان دوگانه‌انگاری حاکم و دولت و بازگشت قدرت به شهروندان و هدف آن، تأمین منافع آن‌هاست (کیوستو، ۱۳۸۳، ص. ۱۸). در تبیین رابطه جمهوریت و اسلامیت در اندیشه امام خمینی، سه جریان فکری قابل تشخیص است: ۱. ابزارانگاری مردم، از این دیدگاه، امام از روی ناچاری عنوان «جمهوری اسلامی» را به جای «حکومت اسلامی» به کار برد. مردم فقط در تحقق خارجی حاکمیت فقیه تأثیر دارند و انتخاب مردم، مشروعیت‌آور نیست. ۲. ابزارانگاری دین، اصالت با مردم و دین ابزار تأمین منافع ملت است. از این نگاه در تعارض دین و منافع ملی، دین فدا می‌شود (بازرگان، ۱۳۶۳، ص. ۱۱۱). این دیدگاه، چندان طرفدار ندارد. ۳. اندماج مردم و دین و عدم تنافی آن‌هاست. این مقاله، با کاوش مؤلفه‌های جمهوریت از نگاه امام، قصد دارد دیدگاه وی را از سه منظر فوق ارزیابی کند.

اهمیت و ضرورت: یکی از چالش‌های اساسی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی رابطه جمهوریت و اسلامیت است. بسیاری از اختلافات نظری و عملی جناح‌های سیاسی ناشی از این مسئله است. تلاش برای تبیین زوایای جمهوریت از دیدگاه بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، می‌تواند به حل این چالش کمک کند. این تلاش، سه کارکرد مهم در ثبات سیاسی، تحدید قدرت و کارآمدی دارد.

سؤال اساسی تحقیق این است که آیا تأکید امام بر نقش مردم، نشانه حقیقت مؤثریت در نظام سیاسی یا یک تعارف سیاسی از روی ناچاری اجتماعی - سیاسی داخلی و بین‌المللی است؟ روش تحقیق حاضر تحلیل مضمونی و میدان تحقیق، صحیفه امام است. با توجه به این که جمهوری اسلامی هنوز به لحاظ نظری و کارآمدی در عرصه داخلی و جهانی با

۱. در این مقاله، مردم‌سالاری برابر با جمهوری و جمهوری اسلامی برابر با مردم‌سالاری دینی و نیز مردم‌سالاری و جمهوری برابر دموکراسی (Democracy) اخذ شده‌اند.

چالش‌های جدی مواجه است، تلاش در جهت تبیین نظری آن، سه کارکرد مهم در ثبات سیاسی، تحدید قدرت و کارآمدی دارد.

۱. پیشینه تحقیق

تحقیقات انجام شده در جهت موضوع تحقیق در چند دسته قابل جمع بندی هستند:

الف) پژوهش‌هایی که روایت ابزارانگارانه از جمهوریت دارند. از این نگاه، مشارکت سیاسی مردم، ابزار تحقق عینی و کارآمدی حاکمیت فقیه است، لیکن، مشروعیت حکومت برخاسته از خداست (مصباح‌یزدی، ۱۳۸۶، ص. ۱۵۸؛ ۱۳۹۱، ج ۲، صص. ۳۳۹-۳۴۲: کریمی‌والا و زمانی، ۱۳۹۷). مردم، پشتیبان فقیه در تأسیس و تداوم حکومت او هستند (دارا و خاکی، ۱۳۹۶). اطاعت مردم، ناشی از حقانیت حکومت الله است. اگر چنین نباشد اسلامیت، انتصاب و مشروعیت حکومت نظام ولایی در مرحله نظر باقی مانده و امکان تحقق خارجی نمی‌یابد (لکزایی و مقیمی، ۱۳۹۰). مشروعیت حکومت فقیه با نصب و تعیین الهی بر اساس دلیل عقل است (صمدیار و عربیان و نقیبی، ۱۳۹۹). از این دیدگاه، امام خمینی از باب ضرورت عنوان «جمهوری اسلامی» را به جای «حکومت اسلامی» به کار برد. باور به «اصالت جمهوری» ردیف «اسلام»، کفر آمیز و شرک آلود است (مصباح‌یزدی، ۱۳۸۸، ص. ۳۰). از این نگاه، انتخابات دو فایده دارد: احساس سهیم شدن مردم در ایجاد حکومت و خلع سلاح مخالفان نظام؛ زیرا آن‌ها قصد داشتند نظام را مستبد جلوه دهند (مصباح‌یزدی، ۱۳۹۵، ج ۵-۱، صص. ۳۷-۳۸). این قرائت را می‌توان جمهوریت ابزاری نامید. قاسمی طوسی (۱۳۷۹) در پایان‌نامه خود، با تقسیم حکومت از دیدگاه امام به مردم‌سالار و مردم‌دار مبتنی بر رضایت مردم و قانون، مدعی است که حکومت مردم‌دار مقبول است. مهم، نظم، امنیت، رفاه، آموزش و خدمات اجتماعی و اقتصادی دولت است. در واقع مردم‌داری مهم است نه مردم‌سالاری.

ب) پژوهش‌هایی که اصالت جمهوریت از آن‌ها قابل درک است. فراتی (۱۳۸۷)، نصوص دینی را حاوی نشانه‌های زیادی از امور سیاسی و اجتماعی می‌داند و معتقد است روحانیت با توجه به قربانشان به متون دینی و اهمیت شعور مردم، می‌توانند قرائت دموکراتیک از دین داشته باشند نه اقتدارگرا. قمی و فقیهی (۱۳۹۲) فقه سیاسی شیعه را دارای ظرفیت قرائت دموکراتیک برای حل معضلات اجتماعی و اداره جامعه می‌دانند. انصاری (۱۳۸۵)، بار د

مخالفت امام با دموکراسی و پذیرش آن از روی ضرورت، معتقد است امام با نقد لیبرال دموکراسی، فرم و محتوای دموکراسی واقعی که اساس آن نقش مردم و نیز اصول آزادی و برابری بوده در چهارچوب جمهوری اسلامی مورد تأیید قرار می‌دهد. اشرفی (۱۳۹۸)، نظریه مردم‌سالاری دینی را همان شکل روزآمدشده و استمرار نظریه ولی منتخب مردم می‌داند. بر اساس این نظریه، پایه و اساس حق مردم در این انتخاب، خود اسلام است و مردم‌سالاری دینی فقط یک قرارداد عرفی نیست، بلکه یک وظیفه دینی است که در آن مردم مسلمان، اصل نظام و حاکم اسلامی را انتخاب کرده و سرنوشت اداره کشور را به‌وسیله منتخبان خود در اختیار می‌گیرند. عبدی (۱۳۸۹)، برای نشان دادن اهمیت نقش مردم در آثار امام خمینی، مفاهیم مرتبط با مردم‌سالاری را احصاء نموده است. بر اساس تحقیق وی، مفهوم استبداد به‌صورت منفی در قالب کلمات مختلف بیش از ۷۵۲۰ بار یا ۳۴/۳ بار در هر ده هزار کلمه، لفظ شاه ۲۸۱۷ بار، مترادف‌های آن ۸۲۵ بار، رژیم ۲۰۰۱ بار، دیکتاتور ۱۰۷۹ بار و مفهوم جمهوریت به‌صورت مثبت ۵۲۶۸ بار یا ۰/۲۴ در هر ده هزار کلمه، کلمه جمهوری ۲۶۹۲ بار و آراء ۱۲۷۳ بار، رفراندوم، انتخاب و دموکراسی ۱۳۰۳ بار در آثار امام استفاده‌شده است. ابراهیمی (۱۴۰۰) در رساله خود، اندیشه جمهوریت در اندیشه امام و ارائه الگوی مردمی از قدرت سیاسی در مقابل ساختار حاکمیتی مطلق پادشاهی را گامی در جهت آزادی در انتخاب و برابری در مالکیت و حاکمیت افراد بر سرنوشت خود می‌داند. قنواتی (۱۳۸۰) در پایان‌نامه خود، آزادی، لزوم تبعیت دولت از ملت و اصل شورا را بارزترین جلوه جمهوریت در افکار امام می‌داند.

ج) پژوهش‌هایی که کارآمدی جمهوری اسلامی را در اندیشه امام خمینی در همکاری و ایفای نقش مردم در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌دانند (دشت کوهی، ۱۳۹۶). این تحقیق برخلاف پژوهش‌های نوع «الف» روشن نمی‌کند که آیا نقش مردم ابزاری است یا اصیل؟

موضوع پژوهش‌های نوع «الف و ج» خارج از محور تحقیق حاضر است و این مقاله به‌گونه‌ای در نقد آن‌هاست. هرچند به لحاظ هدف با پژوهش‌های نوع «ج» همسو است و دو تمایز عمده از حیث پردازش مسئله یا روش پژوهش و جامعیت محتوا با پژوهش‌های نوع «ب» دارد و با مفروض دانستن اسلامیت نظام صرفاً به بررسی زوایای نظام جمهوری از دیدگاه امام خمینی می‌پردازد.

۲. مبانی نظری

ازلحاظ جامعه‌شناسی سیاسی ساخت قدرت دو گونه است: یک‌جانبه و دوجانبه. در ساخت یک‌جانبه قدرت، مردم نقشی در مشروعیت ندارند. دولت‌های اقتدارطلب، معمولاً ساخت قدرت یک‌جانبه دارند. در مقابل دولت‌های مردم‌سالار، دارای ساخت قدرت دوجانبه هستند و مردم، نقش اساسی در قدرت دارند (بشیریه، ۱۳۸۷، ص. ۲۹۸). مردم‌سالاری، نظامی است که در آن مردم حکومت می‌کنند، نه شاهان یا اشراف (گیدنز، ۱۳۷۴، ص. ۳۲۹). مردم، مشارکت‌کننده هستند نه منفعل؛ مشارکت‌کنندگی مردم با درک معنای شهروندی رابطه دارد. شهروندی به معنای توانایی تصمیم‌گیری، تنظیم سیاست‌ها و شرکت در انتخاب رهبران (کیویستو، ۱۳۸۳، ص. ۸۶)، برابری سیاسی مردم (برابری انتخاب و منافع)، احساس تعلق مردم به دولت (آربلاستر، ۱۳۸۹، ص. ۹۹) و حق نظارت همگانی بر قدرت است. برابری حقوق شهروندی، برآوردن نیاز عمومی، متقاعدسازی و مصالحه از طریق گفتگو، قانون‌مداری و تضمین آزادی‌ها از ارزش‌های مردم‌سالاری است (بنتهام و بویل، ۱۳۷۹، ص. ۲۱). عناصر اصلی یک نظام مردم‌سالار، دولت پاسخگو، تضمین حقوق مدنی و سیاسی، انتخابات آزاد و عادلانه است (بنتهام و بویل، ۱۳۷۹، ص. ۵۳). مردم‌سالاری با پذیرش ارزش فرد و ایجاد حس مسئولیت و باور فکر و اراده مردم، امور را به مردم واگذار می‌کند و رشد اخلاقی و اعتمادبه‌نفس مردم را در درازمدت، در این فضا جستجو می‌کند (عالم، ۱۳۹۰، ص. ۳۰۲). در نظام مردم‌سالار، گردش نخبگان، تنوع مواضع و امکان انتخاب آزاد برای مردم باعث می‌شود نخبگان برای جلب آرای مردم، منافع و مصالح آن‌ها را در نظر بگیرند (باتامور، ۱۳۶۹، ص. ۱۳۳) و از اقوام، مناطق و مذاهب، سلب امتیاز شده و روح عقلانی - انتقادی حاکم می‌شود. این ویژگی دانش‌ستیزی و روشنفکر ستیزی حکومت را از بین می‌برد و همه زمامداران را پاسخگو می‌کند (کیویستو، ۱۳۸۳، ص. ۹۸). حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی^۱ و آزادی‌های مدنی، سنجه‌های مهم مردم‌سالاری هستند

---

۱. حقوق مدنی: آزادی بیان، حق محاکمه منصفانه و دسترسی برابر به نظام قانونی، حقوق سیاسی: حق رأی، نامزدی انتخابات، حق شرکت در احزاب سیاسی و فرایند قانون‌گذاری، حقوق اجتماعی: امنیت اجتماعی، مزایای بیکاری، مزایای بهداشتی و مزایای آموزشی و...

لغت ریچ، ۱۳۸۲، ص. ۷۱). در یک نظام دموکراتیک، قانون، همچون ترمزی در برابر هرگونه امتیازطلبی رهبران عمل می‌کند (کیویستو، ۱۳۸۳، ص. ۹۸). نویسنده با نظر اندرو هیوود کاملاً موافق است که دموکراسی لیبرالی «فقط یکی از شماری از الگوهای احتمالی دموکراسی است» (هیوود، ۱۳۸۳، ص. ۳۲۹). جمهوریت به لحاظ شکلی؛ در انتخابی بودن رؤسای حکومت از سوی شهروندان، مسئول بودن آنها در قبال شهروندان، موقت بودن دوره زمامداری، قانون‌مندی و به لحاظ ماهوی؛ در رشید بودن شهروندان در حوزه عمومی، برابری همه شهروندان، صاحب حقوق بودن مردم، اصل شفافیت، حق تعیین سرنوشت، حق تلاش اقلیت برای اکثریت شدن، قابل فهم است (نوبهار و متقی، ۱۴۰۲، ص. ۱۲۱). دموکراسی بر اساس مکاتب فکری و فلسفی تنوع می‌یابد، به تعبیر اندرو هیوود، دموکراسی لیبرالی «فقط یکی از شماری از الگوهای احتمالی دموکراسی است» (هیوود، ۱۳۸۳، ص. ۳۲۹).

جدول ۱: مؤلفه‌های نظام جمهوری

مؤلفه‌ها	سنجش‌ها	منبع
مردم و مشروعیت	مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب رهبران	(کیویستو، ۱۳۸۳، ص. ۸۶).
موقت بودن مناصب	محدودیت زمانی همه مناصب و موروثی نبودن.	(باتامور، ۱۳۶۹، ص. ۱۳۳؛ نوبهار و متقی، ۱۴۰۲، ص. ۱۲۱).
برابری	برابری همه مردم در برابر قانون و سلب امتیاز از همه کس و همه چیز	(آریلاستر، ۱۳۸۹، ص. ۹۹؛ نوبهار و متقی، ۱۴۰۲، ص. ۱۲۱).
پاسخگویی	پاسخگو بودن همه زمامداران و پیش‌بینی امکان سؤال، استیضاح و عزل	(بنتهام و بویل، ۱۳۷۹، ص. ۵۳؛ نوبهار و متقی، ۱۴۰۲، ص. ۱۲۱).
آزادی‌ها	آزادی بیان، حق رأی، شرکت در اجتماعات و فرایند قانون‌گذاری، مطبوعات	(لغت ریچ، ۱۳۸۲، ص. ۷۱).
قانون‌گرایی	احترام به قانون و تبیین وظایف همه نهادها در چارچوب قانون	(کیویستو، ۱۳۸۳، ص. ۹۸؛ نوبهار و متقی، ۱۴۰۲، ص. ۱۲۱).
مشارکت مردم	همه امور با رأی مردم انجام می‌شود.	(گیلنز، ۱۳۷۴، ص. ۳۲۹).

(برگرفته از مبانی نظری)

۳. روش‌شناسی

مضمون، داده‌های مهم در یک متن است که نشان‌دهندهٔ درک و تجربهٔ خاصی در رابطه با سؤال تحقیق است. روش تحلیل مضمون^۱، یک روش کیفی در شناخت شبکهٔ مضامین^۲ از طریق استخراج داده‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها (کیا و فقیهی نژاد، ۱۳۹۷، ص. ۱۳) و ابزاری منعطف و مفید برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل و مستقل است. بر اساس آن، منابع، بررسی و مضامین، کشف می‌شوند و نیازی به اشباع داده ندارد (Braun & Clarke, 2006). شبکه مضامین، نظام‌دهنده: مضامین پایه (داده‌های کلیدی متن)، مضامین سازمان دهنده (مقولات به‌دست آمده از مضامین پایه) و مضامین فراگیر (اصول حاکم بر متن به‌عنوان یک کل)، هستند (شیخ‌زاده، ۱۳۹۱، ص. ۱۵ به نقل از Attride-Stirling, 2001). تحلیل مضمون با سه روش قالب مضامین، ماتریس مضامین و شبکه مضامین صورت می‌گیرد (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۱۶۲). شبکهٔ مضامین عرضه نقشه‌ای شبیه تارنما از ارتباط مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر را مشخص می‌کند (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۱۷۰) و روش مناسبی در تحلیل مضمون است که پژوهش حاضر نیز بر اساس آن انجام یافته است. جامعه و نمونه آماری تحقیق، صحیفه امام است. تحقیق در شش گام صورت گرفته است:

۱. مطالعه و استخراج عبارات؛ ۲. استخراج مضامین پایه؛ ۳. دسته‌بندی مضامین پایه؛ ۴. استخراج مضامین سازمان دهنده؛ ۵. استخراج مضامین فراگیر؛ ۶. سازمان شبکهٔ مضامین.

روایی محتوا^۳ نشان می‌دهد یک مقیاس چه میزان دقیق است و موضوع را سنجش می‌کند و نتایج قابل تکرار است (رفیع‌پور، ۱۳۸۲، ص. ۱۴۲). برای سنجش روایی^۴ مضامین روش‌های متعددی وجود دارد که در این تحقیق از روش CVI^۵ استفاده شده است (حبیبی، ۱۳۹۷). در این روش گویه‌های با مقادیر کوچک‌تر از ۰/۷ رد و بین ۰/۷ تا ۰/۷۹ قابل بازیابی و بزرگ‌تر از ۰/۷۹ قابل قبول هستند. مضامین در اختیار ۱۱ نفر متخصص قرار

1. Thematic Analysis
2. thematic networks
3. Content validity
4. Reliability
5. Content Validity Index

گرفت که با محتوا یا روش تحقیق آشنا بودند تا میزان مرتبط بودن هر گویه با مضامین را طبق طیف چهارگزینه‌ای لیکرت اعتبارسنجی کنند:

۱. غیر مرتبط؛ ۲. نیاز به بازبینی؛ ۳. نسبتاً مرتبط؛ ۴. کاملاً مرتبط.
- برای محاسبه، تعداد پاسخگویان گزینه‌های ۳ و ۴ بر کل پاسخگویان تقسیم می‌شود.
- نتایج در جدول ۵ منعکس شده برخی کدها در بردارندهٔ تعدد مضمون هستند.
- $CVI = \text{تعداد پاسخگویان به ۳ و ۴ تقسیم بر تعداد کل پاسخگویان}$

۴. یافته‌های پژوهش

بر اساس گام‌های انجام تحقیق با مطالعه متن، عبارات دال بر محور مقاله استخراج و مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر مشخص شدند^۱.

۴-۱. گام اول و دوم: استخراج کدها و مضامین پایه

جدول ۲: نقل قول‌ها و مضامین پایه

مضامین پایه	نقل قول‌ها
۱. نظام سیاسی در اسلام ساحت‌های دوگانه دارد. ساحت ولایت و ساحت تصدی حکومت.	۱. در چه صورت فقیه جامع‌الشرایط بر جامعه اسلامی ولایت دارد؟ (ولایت در جمیع صور دارد. لکن تولی امور مسلمین و تشکیل حکومت بستگی دارد به آرای اکثریت مسلمین، که در قانون اساسی هم از آن یاد شده است و در صدر اسلام تعبیر می‌شده به بیعت با ولی مسلمین) (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۴۵۹).
۲. منتخب مردم بودن رهبر و مشروعیت (نفوذ حکم).	۲. «اگر مردم به خبرگان رأی دادند تا مجتهد عادل را برای رهبری حکومتشان تعیین کنند، وقتی آن‌ها هم فردی را تعیین کردند تا رهبری را بر عهده بگیرد، قهراً او مورد قبول مردم است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص ۳۷۱).
۳. نامشروع بودن نظام سلطنت پهلوی به دلیل عدم انتخاب مردم.	۳. دلیل عدم مشروعیت سلطنت پهلوی عدم دخالت رأی مردم و حاصل سرنیزه و زور است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۴۱۸).

۱. با توجه به اینکه منبع کدها صحیفه امام است، فقط جلد و صفحه ذکر شده است.

<p>۴. اصل نظام سلطنت یک چیز بی معنا، برابر با استبداد، قلدری و دیکتاتوری است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص. ۳۸).</p>	<p>۴. بی معنی بودن نظام سلطنت به دلیل ماهیت استبدادی و دیکتاتوری.</p>
<p>۵. نظام استبدادی و دیکتاتوری، به لحاظ عقلی، شرعی و تاریخی یک نظام غیر مشروع و غیر مقبول است. (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶، ص. ۱۳).</p>	<p>۵-۱. رابطه مشروعیت با عقلانیت. ۵-۲. رابطه مشروعیت با شرعیت. ۵-۳. رابطه مشروعیت با قانونی بودن.</p>
<p>۶. «اراده ملت، نقشی در روی کار آمدن شاه نداشته؛ بنابراین سلطنت وی از اساس، غیرقانونی است و از مشروعیت برخوردار نیست و دیگر اینکه شاه در تمام دوران سلطنتش، مستمراً قوانین اسلام را نقض کرده و حقوق کل جامعه ایرانی را پایمال نموده است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۱۷۳).</p>	<p>۶-۱. رابطه مشروعیت با اراده مردم. ۶-۲. رابطه عدم مشروعیت با نقض قوانین و حقوق شهروندان.</p>
<p>۷. به دلیل عدم مشروعیت، عدم اراده ملت، عدم قانونمداری، تمام تصرفات، قوانین موضوعه و قراردادهای منعقدۀ دولت پهلوی، غیرقانونی هستند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۱۰).</p>	<p>۷. تصدی حکومت و اختیارات ناشی از آن منوط به مشروعیت.</p>
<p>۸. «برای این که به واسطه رأی ملت شاه نشده است تا استعفا بدهد...» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۲۰۴).</p>	<p>۸. منعزل بودن شاه به دلیل عدم اتکا به رأی مردم.</p>
<p>۹. رضاخان، سه اصل اسلامی در امر حکومت داری (اصل لزوم عدالت در حاکم، اصل آزادی مسلمین در رأی به حاکم و تعیین سرنوشت خود و اصل استقلال) را پایمال کرد (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۲۳۶).</p>	<p>۹-۱. عدالت و مشروعیت. ۹-۲. حق آزادی انتخاب و مشروعیت. ۹-۳. رأی مردم و مشروعیت.</p>
<p>۱۰. امام در تعیین شورای انقلاب و دولت موقت به دوگانه حق شرعی و حق قانونی ناشی از آرای اکثریت قاطع قریب به اتفاق ملت ایران طی اجتماعات عظیم و تظاهرات وسیع و متعدد در سراسر ایران نسبت به رهبری استناد می کند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۴۲۶، ج ۶، ص. ۵۴).</p>	<p>۱۰. دوگانه حق شرعی و حق ناشی از رأی مردم، نشانه دوساحتی بودن مشروعیت.</p>
<p>۱۱. نفوذ تنفیذ حکم فقیه، مستقیم یا غیر مستقیم به حق شرعی و حق قانونی ناشی از آرای اکثریت قاطع قریب به اتفاق ملت ایران وابسته است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶، ص. ۵۴).</p>	<p>۱۱. مشروعیت در اندیشه امام دو ساحت دارد. ساحت صلاحیت‌ها و انجام وظایف قانونی و شرعی و ساحت انتخاب مردم.</p>
<p>۱۲. زیر سؤال رفتن صحت و سلامت انتخابات و ایجاد ذهنیت منفی به سلامتی آن به منزله زیر سؤال رفتن مشروعیت مجلس است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص. ۵۱).</p>	<p>۱۲. دخالت و مهندسی انتخابات و ایجاد ذهنیت منفی در جامعه به مثابه از بین رفتن مشروعیت.</p>

<p>۱۳. نظام سیاسی خلاف رأی مردم = دیکتاتوری.</p>	<p>۱۳. نظامی که برخلاف مسیر و رأی ملت باشد و فرمان فرمایی علی‌رغم میل مردم کند، دیکتاتوری است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۹، ص ۵۲۸).</p>
<p>۱۴. عدم تغییر رأی مردم به بهانه اشتباه مردم.</p>	<p>۱۴. «اکثریت هرچه گفتند آرای ایشان معتبر است و لو به خلاف، به ضرر خودشان باشد. شما ولیّ آن‌ها نیستید که بگویید که این به ضرر شماست» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۹، ص ۳۰۴).</p>
<p>۱-۱۵. قانون‌مداری و مردم‌سالاری. ۲-۱۵. پذیرش اجتماعی و مردم‌سالاری.</p>	<p>۱۵. حکومت مردمی، مبتنی بر قانون، حق و پذیرش اجتماعی است (امام خمینی، ۱۳۸۱، ص ۴۴).</p>
<p>۱-۱۶. رأی مردم و جمهوری. ۲-۱۶. قانون‌مداری و جمهوری.</p>	<p>۱۶. «حکومت جمهوری است و تکیه به آرای ملت؛ و قانون، قوانین اسلام است» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۵، ص ۴۸۲). رژیم استبدادی، التزام به قانون ندارد و عمل فراقانونی می‌کند (امام خمینی، ۱۳۸۱، صص ۴۵-۴۴).</p>
<p>۱۷. برابری همه مردم (شهروندان و حاکمان) در برابر قانون</p>	<p>۱۷. در جامعه اسلامی، همه مردم از صدر تا ذیل در برابر قانون یکسان و متخلف از قانون مجرم و قابل تعقیب (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۴، ص ۲۲۱).</p>
<p>۱۸. بی‌قانونی یا قانون‌گریزی از عادات قرون وسطایی و خلاف مصالح ملی و بین‌المللی</p>	<p>۱۸. سرپیچی از قانون و سرسختی در مقابل خواست ملت از عادات قرون وسطی و خلاف نزاکت است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۱۱۰).</p>
<p>۱۹. برابری سیاسی و حقوقی همه اقشار جامعه</p>	<p>۱۹. شخص اول مملکت با فرد آخر، همه در مقابل قانون برابر هستند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۹، ص ۴۲۵).</p>
<p>۱-۲۰. جهان‌شناسی و برابری همه ۲-۲۰. آموزه‌های قرآن و برابری همه</p>	<p>۲۰. برابری مردم یک اصل جهان‌شناختی است که همه انسان‌ها، مخلوق و بنده خدا هستند و هیچ‌کس بر دیگری تمایزی ندارد و هم یک اصل قرآنی است که تنها امتیاز انسان‌ها، تقواست (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۳۸۸).</p>
<p>۲۱. آزادی، حق طبیعی انسان</p>	<p>۲۱. آزادی، حق بشر است و انسان در آرا و اعمال خود آزاد است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۱۱۴).</p>
<p>۲۲. آزادی انسان ناشی از دین و او مسلط بر سرنوشت خویش</p>	<p>۲۲. اسلام انسان را آزاد و مسلط بر خود، مال و جان خود قرار داده است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۲۸۶).</p>
<p>۲۳. اصالت آزادی انسان، مگر خلافش ثابت شود. آزادی، اصل اول و احکام الزام‌آور در درجه دوم</p>	<p>۲۳. این است که از هر چیزی به نحوی جایز است استفاده کرد، مگر آنکه دلیلی قائم شود بر حرمت آن (امام خمینی، الف ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۴۸).</p>

<p>۲۴. اعتبار قانون مسبوق به اعتبار رأی آزاد مردم</p>	<p>۲۴. «بسا این شاه به حسب قانون اساسی... شاه هست؛ اگر ملت رأی بر شاه ندهد، شاه نیست. الآن ملت ما می گوید که ما نمی خواهیم» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۲۰۷).</p>
<p>۱-۲۵. حق اعمال اراده مردم ۲-۲۵. عدم مانع اراده مردم</p>	<p>۲۵. حق اولیه بشر است که من می خواهم آزاد باشم (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱، صص ۲۸۷-۲۸۶).</p>
<p>۲۶. اشاره به آزادی منفی و نداشتن حق دخالت فرد یا گروهی در انتخاب و آزادی عمل افراد در انتخاب شدن و انتخاب کردن</p>	<p>۲۶. «مردم در سراسر کشور در انتخاب فرد مورد نظر خود آزادند؛ و احدی حق تحمیل خود یا کاندیداهای گروه یا گروه‌ها را ندارد... احدی شرعاً نمی تواند به کسی کور کورانه و بدون تحقیق رأی بدهد؛ و اگر در صلاحیت شخص یا اشخاصی تمام افراد و گروه‌ها نظر موافق داشتند ولی رأی دهنده تشخیص برخلاف همه آن‌ها بود، تبعیت از آن‌ها صحیح نیست و نزد خداوند مسئولیت دارد... و احدی تحت فرمان مقام یا مقاماتی نیست» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۸، ص ۳۳۷).</p>
<p>۲۷. دلیل مخالفت اسلام با نظام سلطنت، مخالفت آن با آزادی انسان، ارتجاعی و دیکتاتوری بودن آن است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۳۲۶، ج ۳، ص ۳۸۰).</p>	<p>۲۷. دلیل مخالفت اسلام با نظام سلطنت، مخالفت آن با آزادی انسان، ارتجاعی و دیکتاتوری بودن آن است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۳۲۶، ج ۳، ص ۳۸۰).</p>
<p>۲۸. رابطه آزادی و رشد انسان</p>	<p>۲۸. «عالی ترین نشانه رشد انسان، اظهار آزادانه رأی خود درباره نظام سیاسی و حاکم است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۴۷۳).</p>
<p>۲۹. از جمله حقوق و آزادی‌های مردم حق تعیین سرنوشت است</p>	<p>۲۹. «این از حقوق بشر است... هر کسی، هر ملتی خودش باید تعیین سرنوشت خودش را بکند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۵۰۳).</p>
<p>۳۰. حقوق و آزادی‌های اقلیت‌ها،</p>	<p>۳۰. همه اقلیت‌ها در جمهوری اسلامی آزادند و آزادانه به مسائل خود می پردازند و در پناه حکومت اسلامی چون بقیه افراد در اظهار عقیده آزادند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۱۸۸).</p>
<p>۳۱. آزادی مطبوعات در بیان مطالب و اجتماعات و احزاب</p>	<p>۳۱. «مطبوعات در نشر همه حقایق و واقعیات آزادند. هرگونه اجتماعات و احزاب از طرف مردم در صورتی که مصالح مردم را به خطر نیندازند آزادند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۲۶۶).</p>
<p>۳۲. برابری حقوقی زنان با مردان</p>	<p>۳۲. «در نظام اسلامی، زن همان حقوقی را دارد که مرد دارد. حق تحصیل، حق کار، حق مالکیت، حق رأی دادن، حق رأی گرفتن، در تمام جهاتی که مرد حق دارد، زن هم حق دارد» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۱۸۹).</p>

<p>۳۳. حقوق و آزادی‌های فردی در پیام هشت ماده امام در سال ۱۳۶۱ و اصل تقدم آزادی</p>	<p>۳۳-۱. تهیه قانون برای حفظ حقوق مردم؛ ۲- رسیدگی به صلاحیت قضات، دادستان‌ها و دادگاه‌ها برای حفظ حقوق مردم؛ ۳- صدور احکام به وسیله قضات واجد شرایط برای جلب اعتماد مردم و حفظ آرامش؛ ۴- ممنوعیت توقیف یا احضار کسی بدون حکم مطابق موازین شرعی؛ ۵- ممنوعیت دخل و تصرف، توقیف و مصادره مال کسی، مگر به حکم حاکم شرع؛ ۶- ممنوعیت ورود به حریم شخصی، جلب، تعقیب و پاییدن کسی، اهانت نسبت به افراد، شنود تلفنی یا ضبط صدا به نام کشف جرم یا مرکز گناه (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۷، صص ۱۴۰-۱۳۹).</p>
<p>۳۴. آزادی‌های سیاسی و اجتماعی از حقوق بشر خود آزاد است</p>	<p>۳۴. آزادی، جزء حق بشر است و انسان در آراء و اعمال خود آزاد است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۱۱۴).</p>
<p>۳۵. تأثیر مشارکت و همراهی مردم با نظام منتخب در کارآمدی و ثبات آن</p>	<p>۳۵. «اگر مردم پشتیبان یک حکومتی باشند، این حکومت سقوط ندارد؛ اگر یک ملت پشتیبان یک رژیم باشند؛ آن رژیم از بین نخواهد رفت» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۸، ص ۳۷۲).</p>
<p>۳۶-۱. آگاهی عمومی و جمهوریت ۳۶-۲. مشارکت و جمهوریت ۳۶-۳. نظارت مردم بر دولت و جمهوریت ۳۶-۴. حمایت مردم و جمهوریت</p>	<p>۳۶. آگاهی عمومی، مشارکت، نظارت و همگرایی مردم با دولت، بزرگ‌ترین ضمانت حفظ جامعه هستند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۲۴۸).</p>
<p>۳۷. تاسیس، تداوم و مدیریت صحیح جامعه وابسته به مشارکت مردم</p>	<p>۳۷. «ادای تکلیف باید بکنند [مسئولان]، شرکت بدهند مردم را در همه امور ... با شرکت این‌ها شما می‌توانید اداره کنید این کشور را» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۵۵).</p>
<p>۳۸. موقت بودن سمت رهبری بالاترین مقام کشور</p>	<p>۳۸. خبرگان برگزیده ملت، شایسته‌ترین و متعهدترین شخصیت برای رهبری یا شورای رهبری تعیین می‌کنند و با نظر به اصل یک‌صد و نهم و یک‌صد و دهم قانون اساسی، وظیفه سنگین ملت در تعیین خبرگان و نمایندگان در تعیین رهبر یا شورای رهبری روشن خواهد شد (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، صص ۴۲۳-۴۲۲).</p>
<p>۳۹. سمت نمایندگی مجلس به صورت مستقیم و موقت</p>	<p>۳۹. «وصیت من به ملت شریف آن است که در تمام انتخابات، چه انتخاب رئیس‌جمهور و چه نمایندگان مجلس شورای اسلامی و چه انتخاب خبرگان برای تعیین شورای رهبری یا رهبر، درصحنه باشند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص ۴۲۱).</p>

<p>۴۰. انتخاب غیرمستقیم و موقت</p>	<p>۴۰. استناد امام به اصل ۹۱ قانون اساسی در انتصاب اعضای شورای نگهبان (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۶، ص ۱۰۱).</p>
<p>۴۱. شناخت فرد ذیصلاح و پذیرش اجتماعی شرط حکومت‌داری</p>	<p>۴۱. اگر فرد لایقی (با کفایت، عادل و قانون‌دان)... بپا خواست... (امام خمینی، ۱۳۸۱، صص ۵۰-۴۷). «مرا ملت به رهبری پذیرفته است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۷۱).</p>
<p>۴۲. انتخاب فرد ذیصلاح پس از شناسایی و پذیرش اجتماعی از طرف مجلس خبرگان</p>	<p>۴۲. «اگر مردم به خبرگان رأی دادند تا مجتهد عادل را برای رهبری حکومتشان تعیین کنند، وقتی آن‌ها هم فردی را تعیین کردند تا رهبری را به عهده بگیرد، قهری او مورد قبول مردم است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص ۳۷۱).</p>
<p>۴۳. رئیس جمهور منتخب مردم به صورت موقت</p>	<p>۴۳. «ملت... کسی را... انتخاب می‌کند، آن هم انتخاب آزاد می‌کند و یک کسی را رئیس جمهور قرار می‌دهد، ملت اختیار دارد که یک کسی را برای خودش رئیس جمهور قرار بدهد، بعد که چهار سال گذشت، باز همین ملت است و همین بساط» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۹، ص ۱۲۱).</p>
<p>۴۴. پاسخگو بودن دولت در مقابل عملکردش</p>	<p>۴۴. هر فردی از افراد ملت حق دارد که مستقیماً در برابر سایرین، زمامدار مسلمین را استیضاح کند و به او انتقاد کند و او باید جواب قانع‌کننده بدهد و در غیر این صورت... خودبه‌خود - از مقام زمامداری معزول است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۴۰۹).</p>
<p>۴۵. اصل برابری همه مردم و پاسخگویی رهبری</p>	<p>۴۵. الگوی حکومتی صدر اسلام باید حاکم شود که تبعیضی بین حاکم و دیگران نبود (ر. ک. به: امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۸، ۱۳۳). زمامدار جامعه اسلامی کسی است که با برادرش، عقیل، چنان رفتار می‌کند تا هرگز درخواست تبعیض اقتصادی... نکند (امام خمینی، ۱۳۸۱، ص ۱۳۱).</p>
<p>۴۶. رهبری تحت نظارت مجلس خبرگان و پاسخگو در مقابل آن‌ها (غیرمستقیم پاسخگو به مردم)</p>	<p>۴۶. «اگر من یک پایم را کنار گذاشتم، کج گذاشتم، ملت موظف است که بگویند پایت را کج گذاشتی، خودت را حفظ کن... اعتراض کنند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۸، ص ۵).</p>
<p>۴۷. پاسخگو بودن و مسئولیت مالی همه مسئولان</p>	<p>۴۷. «آن روزی که دیدید و دیدند که انحراف در مجلس پیدا شد، انحراف از حیث قدرت‌طلبی و از حیث مال‌طلبی... در وزیرها پیدا شد، در رئیس‌جمهور پیدا شد... آن وقت باید جلوی‌اش را بگیرند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۶، ص ۲۳).</p>

<p>۴۸. مسئولیت سیاسی و مدنی و مالی حاکم و دولت</p>	<p>۴۸. «در این حکومت باید حاکم... متکی به آرای ملت باشد... به طور قطع باید زمامداران امور دائماً با نمایندگان ملت در تصمیم گیری‌ها مشورت کنند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۴۳۶).</p> <p>«ما که می‌گوییم حکومت اسلام... ما می‌خواهیم یک حاکمی... یک حکومت باشد... که مال مردم را نخورد. یک حکومت باشد که برای قانون متواضع باشد... نه اینکه قانون برای مردم عادی باشد، قدرتمندها از قانون مستثنا باشند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، صص ۳۲۹-۳۲۸).</p>
<p>۴۹. برابری سیاسی و حقوقی همه اقوام</p>	<p>۴۹. «این مملکت مال همه ماست... مال اقلیت‌های مذهبی، مال مذهب‌یون ما، مال برادران اهل سنت ما. همه ما باهم هستیم» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶، ص ۸۴).</p>
<p>۵۰. انتخابی و موقت بودن دوره نمایندگی خبرگان رهبری</p>	<p>۵۰. «وصیت من به ملت شریف آن است که در تمام انتخابات، چه انتخاب رئیس‌جمهور و چه نمایندگان مجلس شورای اسلامی و چه انتخاب خیرگان برای تعیین شورای رهبری یا رهبر، در صحنه باشند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص ۴۲۱).</p>
<p>۵۱-۱. انسان دوست دارد در مقابل او مانع نباشد (آزادی منفی). ۵۱-۲. انسان عاشق آزادی است هر چه بخواهد بکند.</p>	<p>۵۱. انسان به حسب فطرت، عاشق حریت و آزادی است که هر چه بخواهد بکند، حتی اراده او نیز نافذ باشد؛ به طوری که در مقابل سلطنت و قدرت او مدافع و مزاحمی نباشد (امام خمینی، ۱۳۹۲، ص ۱۰۲).</p>
<p>۵۲. اسلام انسان را آزاد و مسلط بر خود، مال، جان، انتخاب مسکن و شیوه زندگی قرار داده</p>	<p>۵۲. «شما [شاه] اگر چنانچه به احکام اسلام اعتقاد دارید، این احکام اسلام. اسلام انسان را آزاد خلق کرده است و انسان را مسلط بر خودش و بر مالش و بر جانش و بر نوامیسش خلق فرموده است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱، صص ۲۸۷-۲۸۶).</p>
<p>۵۳. سلب آزادی مطبوعات و انتشار مطالب دستوری، سلب آزادی‌های فردی و اجتماعی و انتخابات قلابی نقض مشروطیت و قانون اساسی</p>	<p>۵۳. سلب آزادی مطبوعات، تجاوز به حقوق مردم و سلب آزادی‌های فردی و اجتماعی و انتخابات قلابی، نقض قانون اساسی است (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۷۴).</p>
<p>۵۴. جمهوری اسلامی متکی به رأی مردم و قانون</p>	<p>۵۴. «جمهوری اسلامی، یک رژیم است متکی بر آرای عمومی و رفراندوم عمومی و قانون اساسی اش قانون اسلام و باید منطبق بر قانون اسلام باشد» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، صص ۵۱۵-۵۱۴).</p>

<p>۵۵. مانعة‌الجمع بودن حکومت دینی با استبداد</p>	<p>۵۵. «رژیم اسلامی با استبداد جمع نمی‌شود. آن رژیم‌های جمهوری هم که استبدادی هستند در اسم جمهوری هستند و در محتوا سلطنتی» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۱۴۷).</p>
<p>۱-۵۶. زمامداران مسئولیت مالی، سیاسی دارند ۲-۵۶. آزادی مطبوعات در بیان مطالب، اجتماع، احزاب ۳-۵۶. زمامداران تابع قانون هستند.</p>	<p>۵۶. در جمهوری اسلامی، سوءاستفاده از مقام، ثروت‌اندوزی، امتیازی طلبی ممنوع است و آرای عمومی در همه‌جا، محترم، مطبوعات در نشر همه حقایق و واقعیات آزاد و هرگونه اجتماعات و احزاب از طرف مردم در صورتی که مصالح مردم را به خطر نیندازند آزادند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۲۶۶).</p>
<p>۵۷. اتکای جمهوری اسلامی به رأی مردم برآمده از رویه پیامبر و امام علی</p>	<p>۵۷. «جمهوری اسلامی موردنظر ما از رویه پیامبر اکرم (ص) و امام علی - علیه‌السلام - الهام خواهد گرفت و متکی به آرای عمومی ملت خواهد بود» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۳۳۴).</p>
<p>۵۸. مفهوم جمهوری، همان مفهوم رایج در دنیا و متکی به قانون اساسی و انتخاب مردم</p>	<p>۵۸. «جمهوری، به همان معنایی است که همه‌جا جمهوری است. لکن این جمهوری بر یک قانون اساسی ای متکی است که قانون اسلام است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۴۷۹).</p>
<p>۵۹. آزادی فردی و آزادی عقیده و بیان در جمهوری اسلامی</p>	<p>۵۹. «در جمهوری اسلامی، هر فردی از حق آزادی عقیده و بیان برخوردار خواهد بود» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۱۳۹).</p>
<p>۶۰. حکومت باید متکی به رأی و رضایت مردم باشد. دلیل عدم مشروعیت پهلوی</p>	<p>۶۰. «دولت قانونی باید از مردم و برای مردم باشد» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۵۴۲).</p>
<p>۶۱. جمهوری؛ یعنی حکومت منتخب مردم</p>	<p>۶۱. ژاک روبر: ممکن است بحثی درباره این جمهوری و اسلامی بکنید؟ امام: «اصل جمهوری همین است که در مملکت شما هم هست؛ که آرای عمومی مردم آن را تعیین می‌کند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۳۱۱).</p>
<p>۶۲. آزادی کامل اقلیت‌های مذهبی در جمهوری اسلامی</p>	<p>۶۲. «- همه اقلیت‌های مذهبی در اسلام محترم هستند. همه گونه آزادی برای انجام فرایض مذهبی خود دارند. ما با هیچ بشری ضدیت نداریم» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۴۲۴).</p>
<p>۶۳. اتکای حکومت به رأی ملت و اولویت مجلس.</p>	<p>۶۳. جمهوری (اسلامی) متکی به آرای ملت و تصمیم‌گیری زمامداران امور دائماً باید با مشورت نمایندگان ملت باشد (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص ۴۳۶).</p>

<p>۶۴-۱. حکومت متکی به مردم. ۶۴-۲. آزادی احزاب ۶۴-۳. حکومت قانون</p>	<p>۶۴. «طرز حکومت، حکومت جمهوری است و تکیه به آرای ملت؛ و قانون، قوانین اسلام است؛ و احزاب آزادند که مخالفت با ما یا با هر چیزی بکنند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۴۸۲).</p>
<p>۶۵. غیرقانونی و نامشروع تلقی شدن حکومت غیر مردمی</p>	<p>۶۵. «سلطنت شاه و نیز پدرش برخلاف میل ملت بوده» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص. ۴۱۳). «طبیعی است زمامداری که با سرنیزه یا توارث روی کار آمده و متکی به آرای ملت نیست... طومار سلطنت در طول تاریخ چیزی غیر از این نبوده است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۱۷۳).</p>
<p>۶۶. تعیین سرنوشت و تأسیس نوع حکومت حق طبیعی مردم</p>	<p>۶۶. «از حقوق اولیه هر ملتی است که باید سرنوشت و تعیین شکل و نوع حکومت خود را در دست داشته باشد» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص. ۳۶۷).</p>
<p>۶۷. جامعه متعلق به مردم و اداره آن به عهده آن‌ها</p>	<p>۶۷. «باید اختیار دست مردم باشد. این یک مسئله عقلی [است]» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص. ۴۹۴).</p>
<p>۶۸. حق آزادی انتخاب به تشخیص خود فرد</p>	<p>۶۸. «مردم در سراسر کشور در انتخاب فرد مورد نظر خود آزادند؛ و احدی حق تحمیل خود یا کاندیداهای گروه یا گروه‌ها را ندارند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۸، ص. ۳۳۷).</p>
<p>۶۹. انتخابات باید آزاد باشد نه در انحصار فرد یا گروهی</p>	<p>۶۹. «مردم در انتخابات آزادند و احتیاج به قیم ندارند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص. ۱۰).</p>
<p>۷۰. دولت غیر مردمی و انتخابات صوری در گذشته</p>	<p>۷۰. «آزادی به تمام معنی از مردم سلب شده است. هیچ‌گاه مردم حق انتخاب نداشته‌اند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۲۳۰).</p>
<p>۷۱. انتخابات آزاد و عدم احتیاج مردم به قیم و قدرت تشخیص و انتخاب کاندیدای اصلح به وسیله مردم</p>	<p>۷۱. «... جامعه اسلامی... مسلم قدرت تشخیص و انتخاب کاندیدای اصلح را دارند» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص. ۱۰).</p>
<p>۷۲. مردم مالک دولت هستند.</p>	<p>۷۲. «آقا دولت مال مردم است؛ بودجه مملکت از جیب مردم است؛ شما نوکر مردم هستید» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص. ۲۹۷).</p>
<p>۷۳. دولت متکی به خواسته مردم</p>	<p>۷۳. «کسی که می‌خواهد يك مملکتی را اداره بکند، ... باید آدمی باشد که مردم انتخاب کنند و با انتخاب مردم پیش بیاید. قهراً وقتی با انتخاب مردم پیش آمد صالح است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۵، ص. ۳۲۴).</p>
<p>۷۴. اراده مردم حاکم بر همه است.</p>	<p>۷۴. «ما تابع آرای ملت هستیم. ملت ما هر طور رأی داد ما هم از آن‌ها تبعیت می‌کنیم. ما حق نداریم» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱، ص. ۳۴).</p>

۲-۴. گام سوم و چهارم

در این مرحله، مضامین پایه به مضامین سازمان دهنده و مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر تبدیل شدند. بعضی عبارات شامل بیش از یک مضمون پایه بود، به همین دلیل با دسته‌بندی مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر مشخص شدند.

جدول ۳: تبدیل مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر				
۴۷. پاسخگو بودن و مسئولیت مالی همه مقامات ۱-۵۶. زمامداران مسئولیت مالی، سیاسی دارند ۴۹. پاسخگویی قواد در برابر مردم ۴۶. رهبری تحت نظارت مجلس خبرگان و پاسخگو ۴۸. مسئولیت سیاسی رئیس جمهور در برابر ملت، رهبر و مجلس ۴۴. پاسخگو بودن رئیس جمهور، تک‌تک وزرا در برابر نمایندگان مجلس	مسئولیت مالی، سیاسی و قضایی مقامات	پاسخگو بودن				
			۴۵. برابری رهبری با آحاد مردم در برابر قانون ۱۷. برای همه در برابر قانون ۳۲. برابری حقوق زنان و مردان ۳۰. جمهوری و حقوق اقلیت‌ها ۵۰. برابری سیاسی و حقوقی همه اقوام ۱۹. برابری سیاسی همه و جمهوری ۱-۹. عدالت و مشروعیت ۲۰-۱. جهان‌شناسی و برابری همه ۲-۲۰. آموزه‌های قرآن و برابری همه	برابری		
					انتخابی و موقت بودن مناصب اصلی جمله	موقت بودن سمت‌ها

	<p>رأی مردم و مشروعیت</p>	<p>۳-۹. رأی مردم و مشروعیت ۸. رأی مردم و مشروعیت ۷. انتخاب و مشروعیت تصرف در امور جامعه ۶۱. جمهوری؛ یعنی حکومت منتخب مردم ۶۰. حکومت باید متکی به رأی و رضایت مردم باشد. دلیل عدم مشروعیت پهلوی ۵۵. مغایرت حکومت دینی با استبداد ۵۷. جمهوری اسلامی برآمده از رویه پیامبر و امام علی و متکی به رأی مردم ۷۲. مردم مالک دولت هستند.</p>
<p>انتخابی بودن مقامات</p>	<p>دخاله در انتخاب مردم و دیکتاتوری</p>	<p>۱۳. رابطه دیکتاتوری با عدم انتخاب مردم ۳. سلطنت، عدم انتخاب و فاقد مشروعیت ۴. رابطه حذف رأی مردم با بی قانونی و استبداد و دیکتاتوری سلطنت ۱-۶۴. حکومت متکی به مردم ۶۵. غیر قانونی و نامشروع تلقی شدن حکومت غیر مردمی</p>
	<p>ممنوعیت دخالت در انتخاب مردم</p>	<p>۱۴. حق انتخاب با مردم و لو اشتباه ۱۲. دست کاری انتخابات و از بین رفتن مشروعیت ۶۶. تعیین سرنوشت و تأسیس نوع حکومت حق طبیعی مردم ۶۸. حق آزادی انتخاب به تشخیص خود فرد ۶۹. انتخابات باید آزاد باشد نه در انحصار فرد یا گروهی ۷۰. دولت غیر مردمی و انتخابات صوری در گذشته ۷۱. انتخابات آزاد و عدم احتیاج مردم به قیام و قدرت تشخیص و انتخاب کاندیدای اصلح به وسیله مردم</p>
<p>اتکای امور به مردم</p>	<p>مشارکت و کارآمدی</p>	<p>۳۷. مشارکت مردم در اداره صحیح جامعه ۳۴. مشارکت و کارآمدی ۶۳. اتکای حکومت به رأی ملت و اولویت مجلس ۱-۶. رابطه مشروعیت با اراده مردم ۲-۳۶. مشارکت و جمهوریت ۵۴. جمهوری اسلامی متکی به رأی مردم ۵۸. مفهوم جمهوری، همان مفهوم رایج در دنیا و متکی به قانون اساسی و انتخاب مردم ۶۲. جامعه متعلق به مردم و اداره آن به عهده آن‌ها ۷۳. جمهوری؛ یعنی عمل به خواسته مردم</p>
	<p>مشارکت، نظارت و حمایت</p>	<p>۱-۳۶. آگاهی عمومی و جمهوریت ۳-۳۶. نظارت مردم بر دولت و جمهوریت ۴-۳۶. حمایت مردم و جمهوریت</p>

	نوع نظام سیاسی و آزادی	۲۷. رابطه معکوس سلطنت و آزادی مردم
	آزادی حق طبیعی بشر	۲۱. آزادی حق طبیعی انسان
	آزادی عامل رشد انسان	۲۸. رابطه آزادی با رشد انسان
	آزادی حق شرعی و الهی	۲۲. آزادی انسان ناشی از دین ۵۲. اسلام انسان را آزاد و مسلط بر خود، قرار داده
آزادی	آزادی مدنی، اجتماعی و سیاسی	۳۱. آزادی مطبوعات در بیان مطالب ۵۳. سلب آزادی مطبوعات، آزادی‌های مدنی، انتخابات قلابی نقض قانون اساسی ۲-۵۶. آزادی مطبوعات در بیان مطالب، اجتماع، احزاب ۵۹. آزادی فردی و آزادی عقیده و بیان ۲-۶۴. حکومت آزادی احزاب ۶۷. آزادی کامل اقلیت‌های مذهبی
	آزادی منفی	۲۶. عدم دخالت هیچ فرد یا گروه در انتخاب مردم ۲-۲۵. عدم مانع اراده مردم ۱-۵۱. انسان دوست دارد در مقابل او مانع نباشد (آزادی منفی)
	آزادی مثبت	۱-۲۵. حق اعمال اراده مردم ۲۹. آزادی و حق تعیین سرنوشت ۲-۵۱. انسان عاشق آزادی است هر چه بخواهد بکند ۷۴. اراده مردم حاکم بر همه است.
	تقدم آزادی بر شریعت	۲۳. تقدم آزادی بر قانون و شریعت ۳۳. اصل تقدم آزادی در پیام هشت ماده‌ای ۲۴. اعتبار آزادی مقدم بر اعتبار قانون
	آزادی و مشروعیت	۲-۹. حق آزادی انتخاب و مشروعیت

	قانون معیار حقوق	۳-۶۴. حکومت قانون
	قانون گریزی و فساد نظام و کارگزاران	۳-۵۶. زمامداران تابع قانون هستند.
قانون گرای	قانون و نظام سیاسی	۱۸. بی قانونی یا قانون گریزی از عادات قرون وسطا ۲-۱۶. قانون مداری و جمهوری ۱-۱۵. قانون مداری و مردم سالاری ۴. رابطه حذف رأی مردم با بی قانونی و استبداد و دیکتاتوری سلطنت
	قانون گرای و مشروعیت	۲-۶. رابطه عدم مشروعیت با نقض قوانین و حقوق شهروندان ۱-۵. رابطه مشروعیت با عقلانیت ۲-۵. رابطه مشروعیت با شرعیت ۳-۵. رابطه مشروعیت با قانونی بودن
دوساحتی بودن مشروعیت: ملاکها و انتخاب مردم	- شرط شناختن فرد ذیصلاح - شرط پذیرش اجتماعی - مشروعیت شرعی (ملاکها) - مشروعیت مردمی حاکم (انتخاب) - انتخاب فرد ذیصلاح به وسیله خبرگان	۱۱. رابطه مشروعیت با ساحت ملاکها و انتخاب ۱۰. رابطه مشروعیت با دوگانه شرع و رأی مردم ۱. تمایز ساحت ملاکها و پذیرش اجتماعی ۴۱. خبرگان فرد ذیصلاح و مقبول را انتخاب می کنند ۲. منتخب مردم بودن رهبر و مشروعیت ۱-۱۶. رأی مردم و جمهوری ۲-۱۵. پذیرش اجتماعی و مردم سالاری ۴۰. انتخابی بودن سمت رهبری

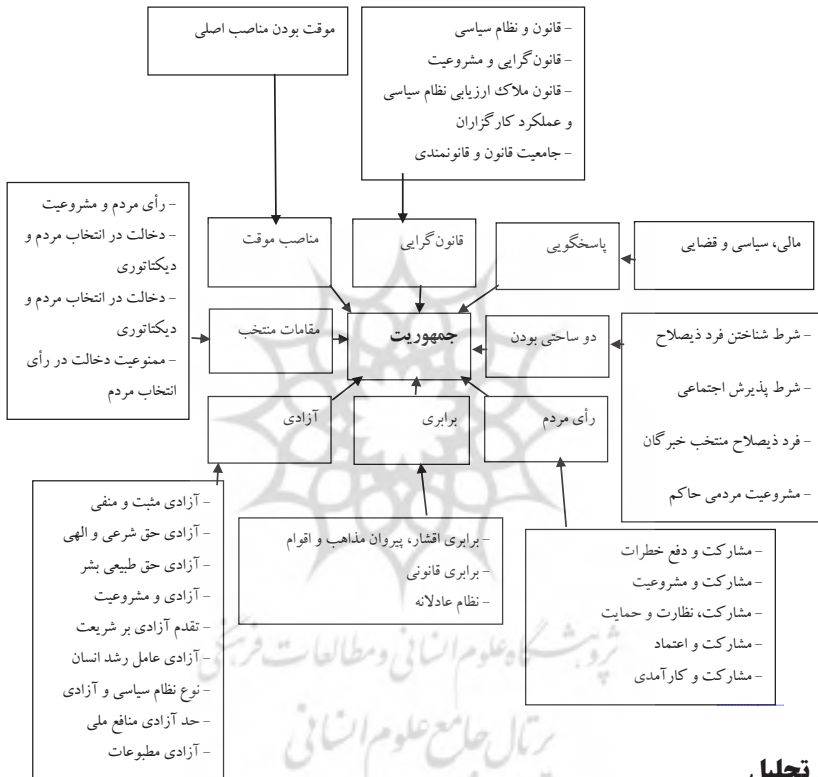
۳-۴. سنجش روایی محتوایی

جدول ۵: اعتبار سنجی مضامین سازمان دهنده و فراگیر

Cvi کل	Cvi	مضامین فراگیر	Cvi فراوانی پاسخگویان	مضمون سازمان دهنده	
جمهوری ۰/۹	۱	دو ساحتی بودن مشروعیت: ملاک‌ها و انتخاب مردم	۰/۹	۱۱	- شرط شناختن فرد ذیصلاح
			۰/۹	۱۱	- شرط پذیرش اجتماعی
			۰/۹	۱۱	- انتخاب فرد ذیصلاح به وسیله خبرگان
			۰/۸۲	۱۱	- مشروعیت مردمی حاکم (انتخاب)
	۱	قانون‌گرایی	۰/۹	۱۱	- مشروعیت شرعی (ملاک‌ها)
			۰/۹	۱۱	قانون و نظام سیاسی
			۰/۹	۱۱	قانون‌گرایی و مشروعیت
			۰/۹	۱۱	قانون، ملاک ارزیابی نظام سیاسی و عملکرد کارگزاران
	۰/۹	آزادی	۱۱	۸۰»	قانون معیار حقوق
			۰/۸۲	۱۱	آزادی مثبت و منفی
			۰/۸۲	۱۱	آزادی حق شرعی و الهی
			۰/۸۲	۱۱	آزادی حق طبیعی بشر
			۰/۸۲	۱۱	آزادی و مشروعیت
			۰/۸۲	۱۱	تقدم آزادی بر شریعت
			۰/۸۲	۱۱	آزادی عامل رشد انسان
			۰/۸۲	۱۱۱	نوع نظام سیاسی و آزادی
			۰/۸۲	۱۱	حد آزادی منافع ملی
			۰/۸۲	۱۱	آزادی مطبوعات
	۰/۹	برابری	۰/۹	۱۱	برابری اقشار، پیروان مذاهب و اقوام
			۰/۸۲	۱۱	برابری قانونی
			۰/۹	۱۱	نظام عادلانه
			۰/۸	۱۱	فلسفه سیاسی
	۰/۸۲	اتکای امور به مردم	۰/۹	۱۱	مشارکت و دفع خطرات
			۰/۹	۱۱	مشارکت و مشروعیت
			۰/۸۲	۱۱	مشارکت، نظارت و حمایت
			۰/۹	۱۱	مشارکت و اعتماد
			۰/۹	۱۱	مشارکت و کارآمدی
	انتخابی بودن مناصب	۰/۹	۱۱	رأی مردم و مشروعیت	
		۰/۹	۱۱	دخالت در انتخاب مردم و دیکتاتوری	
		۰/۹	۱۱	دخالت در انتخاب مردم و دیکتاتوری	
		۰/۹	۱۱	ممنوعیت دخالت در انتخاب مردم	
	موقت بودن مناصب	۰/۹	۱۱	انتخابی و موقت بودن مناصب اصلی جامعه	
پاسخگو بودن	۰/۹	۱۱	مسئولیت مالی، سیاسی و قضایی مقامات		

جدول ۵ نشان می‌دهد، مضامین سازمان دهنده، مضامین فراگیر و مضمون اصلی با نمره بالای ۰/۸ از روایی محتوایی بالایی برخوردارند.

۴-۴. شبکه مضمونی

۵. تحلیل

مضامین فراگیر جمهوریت در آثار امام در هفت شاخص مهم: پاسخگویی، قانون‌گرایی، موقت بودن مناصب، دو ساختی بودن مشروعیت، اصالت رأی مردم، برابری، آزادی و مقامات منتخب، مشخص شدند که قابل مقایسه با مؤلفه‌های نظام سیاسی دموکراتیک است. رأی مردم از حیث سلبی و ایجابی در حکومت تأثیر دارد و نشانهٔ اهمیت آزادی و برابری انسان در تعیین سرنوشت خویش است. از جهت سلبی عدم دخالت رأی مردم و عمل خلاف خواستهٔ آن‌ها، مشروعیت حکومت را زیر سؤال می‌برد و نظام سیاسی در ردیف نظام‌های

دیکتاتوری و استبدادی قرار می‌گیرد و از جهت ایجابی، یکی از پایه‌ها و ارکان مشروعیت نظام سیاسی است. سیره نظری و عملی امام نشان می‌دهد وی به دوگانه حق شرعی و حق قانونی ناشی از آرای اکثریت گرایش دارد. رأی اکثریت را و لو برخلاف و ضرر خود و میل گروه‌ها و جناح‌ها باشد، معتبر می‌داند. حکمرانی و تصدی حکومت از سوی فقیه بدون رأی اکثریت را فاقد نفوذ و مشروعیت می‌داند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱، ص. ۳۷۱). فقدان مشروعیت حاکم و حکومت، به مثابه غصب^۱ است. غصب ممکن است ناشی از عدم تحقق صفات حاکم یا عدم رضایت مردم یا عدم التزام به قانون و عمل فراقانونی حاکم باشد (امام خمینی، ۱۳۸۱، صص. ۵۰-۴۴). عدم رضایت عمومی از نظام مستقر مشروعیت زدایی می‌کند و به قیام ملی و برقراری نظام جدید مشروعیت می‌بخشد. از منظر حقوق عمومی، مشروعیت اس‌قاط رژیم شاهنشاهی و تأسیس نظام جمهوری اسلامی هر دو با قیام ملی و خواست عمومی، تبیین و توجیه می‌شود (رحمانی، ۱۴۰۲، ص. ۶۶). برابری قانونی و قضایی همه مردم از صدر تا ذیل جامعه در تأمین برابری حقوقی آن‌ها ضروری و سرپیچی از آن و سرسختی در مقابل خواست ملت از عادات قرون وسطایی و خلاف شئون ملی و بین‌المللی است. برابری، رابطه مستقیم با قانون عادلانه دارد. باور به برابری مردم در چهارچوب قانون عادلانه از اصل توحید و خالقیت او نشأت می‌گیرد که طبق آن همه انسان‌ها، مخلوق خدا و شأن برابر دارند. هیچ‌کس بر دیگری تمایز و برتری ندارد و طبق اصل تشریحی قرآنی تنها ملاک امتیاز انسان‌ها در نزد خدا، تقوی است. آزادی، برابری و حقوق از مباحث اساسی نظام جمهوری است. آزادی رأی و عمل چه در مفهوم مثبت و چه در مفهوم منفی از حقوق طبیعی بشر و حق شرعی و خدادادی انسان است. از نگاه امام، آزادی، حق اولیه بشر است که «من می‌خواهم آزاد باشم» و از جهت منفی اینکه هیچ انسانی حق نداشته باشد «انسانی یا جامعه‌ای یا ملتی را از آزادی محروم کند». این برداشت از مفهوم آزادی با برداشت امام از اصالت اباحه، تطابق دارد که بر اساس آن، آزادی، اصل اول و احکام الزام‌آور در درجه دوم قرار دارد. بدون تردید مفهوم اصول اولیه مانند اصالت حل و اصالت اباحه «این است که از هر چیزی به نحوی جایز است استفاده کرد، مگر آنکه دلیلی قائم شود بر حرمت آن» (امام

---

1. Usurpation

خیمینی، الف (۱۳۸۱، ج ۱، ص. ۴۸)؛ بنابراین، حکم بر لزوم احتیاط در این موارد خلاف اصل اباحه است (ر. ک. به: سبحانی، ۱۴۲۳، ج ۱، ص. ۲۷۷) و خلاف تقدم آزادی بر قانون است. مفهوم اصل اباحه این است که انسان از قید هرگونه محدودیت و تکلیف در حین تولد آزاد است و تکالیف و محدودیت و حقوق کیفری در مسیر رشد انسان به قدر ضرورت شکل می‌گیرد؛ بنابراین، محدودیت‌ها و تکالیف و حقوق کیفری، اولاً باید به شکل استثنایی باشد به گونه‌ای که با اصل آزادی تضاد نداشته باشند و ثانیاً، به صورت شفاف، قاعده‌مند، غیرقابل تفسیر و سرایت باشند. تغییر و جابجایی این دو ماهیت حقوق و قوانین را تغییر می‌دهند. دو اصل آزادی و برابری بر اصل مهم کرامت انسانی استوار هستند. ابهام مادام‌العمر بودن سمت رهبری در قانون اساسی با شرط تحقق و تداوم صفات عدالت، علم و کفایت در رهبری، موضوعیت ندارد. با توجه به این مسئله «دوره مسئولیت رهبری بدون مدت است ممکن است یک روز یا چندین سال به طول انجامد» (مدنی، ۱۳۸۸، صص. ۲۵۷-۲۵۸). با عدم تحقق صفات یا عدم تداوم آن‌ها، کناره‌گیری رهبری از سمت رهبری ممکن است با عزل ایشان به وسیله مجلس خبرگان و یا انعزال باشد.

نتیجه‌گیری

در این مقاله برای بررسی مؤلفه‌های جمهوریت در اندیشه امام صحیفه امام با روش تحلیل مضمونی به دقت مطالعه شد و کدهای مرتبط با حکمرانی مردمی استخراج و بر اساس آن‌ها مضامین سه گانه به دست آمد. در نهایت هفت شاخص مهم در قالب مضامین فراگیر (پاسخگویی، انتخابی بودن مقامات، اتکای امور جامعه به مردم، برابری، آزادی، قانون‌گرایی و مشروعیت دو ساحتی) شکل گرفت. مهم‌ترین نتایج این تحقیق عبارتند از: ۱. در ترسیم رابطه جمهوریت و اسلامیت به نظرمی‌رسد آثار امام بالمطابقه و بالملازمه در تضاد با ابزارانگاری مردم (جمهوریت) و ابزارانگاری دین (اسلامیت) است. مردم در واگذاری حکومت به فقیه آزادند و تصدی حکومت به وسیله فقیه با انتخاب مردم است و در ساحت تصدی حکومت و حکمرانی فقیه، نقش مشروعیت‌دهنده دارند. ۲. امام با باور به اصل اباحه و آزادی فکری و رفتاری و تشکیک در سرایت و فراگیری اصل احتیاط برخلاف علمای اخباری، آزادی را مقدم بر قوانین و تکالیف کیفری می‌داند و معتقد است انسان در زندگی فردی و اجتماعی

آزاد است و محدودیت‌های حقوق کیفری، عارضی و استثنایی هستند. ۳. آزادی و برابری حقوقی انسان‌ها بر اصل کرامت انسان و اراده آزاد او استوار است، اصل کرامت انسانی اقتضا دارد، حقوق کیفری به صورت شفاف، محدود و یقینی باشند تا تعرضی بر کرامت و آزادی انسان صورت نگیرد. ۴. وجه مشخصه حکومت مردمی از حکومت استبدادی، همین اصول و مؤلفه‌هاست. ۵. صرف قانونی بودن یک نظام بدون پذیرش و رضایت مردم، نشانه مشروعیت نیست، به همین دلیل امام نظام سلطنت پهلوی را علی‌رغم قانونی بودن، نامشروع و خلاف حقوق بشر می‌دانست. ۶. تثبیت و تداوم واقعی مؤلفه‌های حکمرانی مردمی در بازتولید مشروعیت و عدم پابندی به آن‌ها در مشروعیت‌زدایی و شکل‌گیری دیکتاتوری، نقش اساسی دارند. با اجتماع این اصول در یک نظام، احساس تعلق، اعتماد و همگرایی دولت و مردم که لازمه مشارکت و پیشرفت است، شکل خواهد گرفت.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.
مشارکت نویسندگان: نویسنده به‌تنهایی تمام مقاله را نوشته است.
تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسنده در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.
تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسنده حق کپی‌رایت رعایت شده است.

منابع

- آربلاستر، آنتونی (۱۳۸۹). دموکراسی. ترجمه حسن مرتضوی، تهران: آشیان.
- ابراهیمی، هاییل (۱۴۰۰). نقش و جایگاه جمهوریت از منظر حقوق عمومی با توجه به منظومه فکری حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری. رساله دکتری، دانشگاه تهران، پردیس‌های منطقه‌ای - پردیس بین‌المللی ارس: قابل ارزیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران (ایراندک). (<https://ganj.irandoc.ac.ir>).
- اشرفی، اکبر (۱۳۹۸). از ولی منتخب مردم تا مردم‌سالاری دینی: بررسی جایگاه مردم در نظام ولایت از منظر امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، (۳۳)۹، ۱-۱۴.

- امام خمینی، سید روح‌الله (الف ۱۳۸۱). المکاسب المحرمه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، دو جلدی.
- امام خمینی، سید روح‌الله (ب ۱۳۸۱). ولایت فقیه. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۵). صحیفه امام. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۲۲ جلدی.
- امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۹۲). شرح حدیث جنود عقل و جهل. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- انصاری، حمید (۱۳۸۵). میزان رأی ملت است. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، مؤسسه چاپ و نشر عروج.
- باتامور، تی. بی (۱۳۶۹). نخبگان و جامعه. ترجمه علیرضا طیب، تهران: دانشگاه تهران.
- بازرگان، مهدی (۱۳۶۳). انقلاب ایران در دو حرکت. تهران: نراقی.
- بشیریه، حسین (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی سیاسی. تهران: نشر نی.
- بنتهام، دیوید و بویل، کوین (۱۳۷۹). دموکراسی چیست؟ ترجمه شهرام نقش تبریزی، تهران: ققنوس.
- حبیبی، آرش (۱۳۹۷). آموزش کاربردی نرم‌افزار SPSS. نشر الکترونیک: پایگاه اینترنتی پارس مدیر.
- دارا، جلیل و خاکی، محسن (۱۳۹۶). کارآمدی و تداوم نظام مردم‌سالاری دینی از منظر سرمایه اجتماعی. مطالعات انقلاب اسلامی، ۴۱(۱۵)، ۳۰۲-۲۲۲. [doi:20.10](https://doi.org/10.1.1.20085834.1396.14.51.10.1)
- دشت کوهی، محسن (۱۳۹۶). جایگاه مردم از منظر کارآمدی در اندیشه سیاسی شیعه و مقایسه آن با اندیشه سیاسی سلفی با تأکید بر آراء امام خمینی. رساله دکتری، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، قابل ارزیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران (ایراندک). (<https://ganj.irandoc.ac.ir>).
- رحمانی، قدرت‌الله (۱۴۰۲). امام خمینی و مراتب ظهور اراده قوه مؤسس در ازاله

مشروعیت از رژیم سلطنتی در ایران. پژوهشنامه متین، ۲۵(۱۰۰)، ۵۷-۸۶. doi: 10.22034/0 MATIN.2023.349218.2069

- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۸۲) تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: انتشار. سبحانی، جعفر (۱۴۲۳ ق). تهذیب الاصول. تقریر اباحت امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

- شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۱). الگوی رهبری خدمتگزار مبتنی بر دیدگاه امام خمینی (ره). دو فصلنامه مطالعات دین، معنویت و مدیریت، ۱(۱)، ۷-۳۶. https://rsm.rihu.ac.ir/0 article_331.html

- صمدیار، حسین، عربیان، اصغر و نقیعی، ابوالقاسم. (۱۳۹۹). مشروعیت سیاسی در حاکمیت مبتنی بر دلیل عقل با رویکردی به میانی فکری امام خمینی، پژوهشنامه متین، ۲۲(۸۹)، ۵۵-۸۳. doi: 10.22034/0 MATIN.2021.131733 dor: 20.1.۸۳-۵۵. 001.1.24236462.1399.22.89.3.6

- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی، ۵(۲)، ۱۹۸-۱۵۱. doi:10.30497/0 SMT.2011.163

- عالم، عبدالرحمن (۱۳۹۰). بنیادهای علم سیاست. تهران: نشر نی. عابدی، عباس (۱۳۸۹). تحلیل محتوای مطالب امام خمینی در پیام‌ها، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌ها ۱۳۴۱-۱۳۶۸. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

- فراتی، عبدالوهاب. (۱۳۸۷). روحانیت، سیاست و دموکراسی. مطالعات انقلاب اسلامی، ۴(۱۴)، ۲۰۴-۱۸۹. <https://enghelab.maaref.ac.ir/0 article-1-1841-fa.html>

- قاسمی طوسی، محمد اسماعیل. (۱۳۷۹). جایگاه و نقش مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام خمینی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: دانشگاه عالی باقرالعلوم^(ع)، قابل ارزیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران (ایراندک). <https://ganj.irandoc.ac.ir>

- قمی، محسن و فقیهی واعظی، سید مهدی (۱۳۹۲). کارآمدی فقه سیاسی در نظام مردم‌سالاری دینی. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۲(۴)، ۲۴-۷. [https:// www.roir.ir/0/article_63393.html](https://www.roir.ir/0/article_63393.html)
- قنواتی، خدا خواست (۱۳۸۰). جمهوریت و اسلامیت در اندیشه سیاسی امام خمینی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، قابل ارزیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران (ایرنداک). ([https:// ganj.irandoc.ac.ir](https://ganj.irandoc.ac.ir))
- کریمی والا، محمدرضا و زمانی، محمدمهدی (۱۳۹۷). جایگاه سیاسی مردم در نظریه ولایت مطلقه فقیه در اندیشه امام خمینی و نظریه خلافت در اندیشه اخوان المسلمین مصر. مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۵(۵۴)، ۱۶۴-۱۴۷. [doi: 20.1001.1.2008583](https://doi.org/10.1001/1.2008583) 4.1397.15.54.8.2
- کیا، علی اصغر و فقیهی نژاد، مهدی (۱۳۹۷). تحلیل مضمون مفاهیم ارتباطات و توسعه در مفاد برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران. مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی. ۶(۱۱)، ۷۱-۳۳. [doi: 20.1001.1.23295599](https://doi.org/10.1001/1.23295599). 1397.6.1.33-71 1.2.8
- کیویستو، پتر (۱۳۸۳). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- لفت ریچ، آدریان (۱۳۸۲). دموکراسی و توسعه. ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.
- لک‌زایی، نجف و مقیمی، غلام‌حسن (۱۳۹۰). نسبت مشروعیت و مشارکت سیاسی در اندیشه سیاسی امام خمینی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۱(۱)، ۲۸-۱. [https:// rjir.basu.ac.ir/0/article_1_1.html](https://rjir.basu.ac.ir/0/article_1_1.html)
- مدنی، جلال‌الدین (۱۳۸۸). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران با آخرین تحولات. تهران: انتشارات پایدار.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۶). نگاهی گذرا به ولایت فقیه. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.

- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱). مشکلات: نظریه حقوقی اسلام. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، دو جلدی.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۵). مشکلات: پرسش‌ها و پاسخ‌ها، ج ۱-۵. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- نوبهار، رحیم و متقی، سید محمدرضا (۱۴۰۲). جمهوریت و الزامات شکلی و محتوایی آن در نظام جمهوری اسلامی ایران. پژوهشنامه متین، ۲۵ (۱۰۰)، ۱۱۳-۱۴۳. doi: 10.22034/0 MATIN.2022.282777.1872
- هیوود، اندرو (۱۳۸۳). مقدمه نظریه سیاسی. ترجمه عبدالرحمان عالم، تهران: قومس.
- Abdi, A. (2010). *content analysis of Imam Khomeini's messages, speeches and interviews 1989- 1962*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Persian]
- Abedi Jafari, H. & Taslimi, M. S. & Faqihi, A. & Sheikhzadeh, M. (2013). Thematic Analysis and Thematic Networks: A Simple and Efficient Method for Exploring Patterns Embedded in Qualitative Data Municipalities). *Andisheh of Strategic Management*, 5(2), 151-198. doi:10.30497/0 SMT.2011.163
- Alam, A. (2013). *Foundations of Political Science*. Tehran: Nashreny. [In Persian]
- Ansari, H. (2006). *The criterion is The nation's vote*. Tehran: Institute for compilation and publication of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
- Arblaster, A. (2010). *Democracy*. translated by Hassan Mortazavi, Tehran: Ashian. [In Persian]
- Ashrafi, A. (2020). From "People's Choice Imam" to "Religious Democracy" The Study of People's Position in the "Velayat System" from the Perspective of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei. *A Quarterly Scientific - Research Journal on Islamic Revolution*, 9(33), 1-14. doi: 10.22084/0 rjir.2020.21012.3000

-
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/0146879410100100307>
  - Bashirieh, H. (2008). *Political Sociology*. Tehran: Nashreney. [In Persian]
  - Batamore, T.B. (1990). *Elites and society*. translated by AliReza Tayeb, Tehran: University of Tehran. [In Persian]
  - Bazargan, M. (1984). *Iran's revolution in two movements*. Tehran: Naraghi printing. [In Persian]
  - Bentham, D & Boyle, K. (2000). *What is democracy?* translated by Shahram Naqsh Tabrizi, Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
  - Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. [https:// www.tandfonline.com/0doi/0abs/010.1191/01478088706qp063oa](https://www.tandfonline.com/0doi/0abs/010.1191/01478088706qp063oa)
  - Dara, J. & Khaki, M. (2016). Efficiency and continuity of the religious democracy system from the perspective of social capital. *Journal of Islamic Revolution Studies*, 14(51), 203-222. [dor:20.1001.1.20085834.1396.14.51.10.1](https://doi.org/10.1001.1.20085834.1396.14.51.10.1)
  - Dashtkoohi, M. (2018). The Position of the People from the Perspective of Shiite Political Thought and Comparison with the Salafist Thought with Emphasis on Imam Khomeini's Opinions. *Ph.D. Thesis*, Tehran: Institute for Humanities & Cultural Studies, Evaluable from Ganj ([https:// ganj.irandoc.ac.ir](https://ganj.irandoc.ac.ir)).
  - Ebrahimi, A. (2022). The Role & Position of the Republic from the Perspective of Public Law according to the intellectual system of the Imam & the Supreme Leader. *Ph.D. thesis*, University of Tehran, Evaluable from Ganj ([https:// ganj.irandoc.ac.ir](https://ganj.irandoc.ac.ir)).
  - Forati, A.W. (2008). Spirituality, Politics and Democracy. *Journal of Islamic Revolution Studies*, 4(14), 189-204. [https:// enghelab.maaref.ac.ir/0article-1-1841-fa.html](https://enghelab.maaref.ac.ir/0article-1-1841-fa.html) ir/0 article
  - GhasemiTousi, M. I. (2001). The position and role of the people in the

- Islamic Republic of Iran from Imam Khomeini's point of view. *Master's thesis*, Qom: Bagher al- Olum University, Evaluable from Ganj ([https:// ganj.irandoc.ac.ir](https://ganj.irandoc.ac.ir)).
- Ghnavaty, K.K. (2001). Republican & Islamic in Imam Khomeini's political View. *Master's thesis*, Tehran: Tehran University, Evaluable from Ganj ([https:// ganj.irandoc.ac.ir](https://ganj.irandoc.ac.ir)).
  - Giddens, A. (1995). *Sociology*. translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Nashreney. [In Persian]
  - Habibi, A. (2017). *SPSS software*. electronic publishing: Pars Madiri website. [In Persian]
  - Heywood, A. (1999). *Political Theory: An Introduction*. Translated by Abdu a- Rahman Alem, Tehran: ghoomes. [In Persian]
  - Karimiwala, M. R. & Zamani, M. M. (2019). The political position of the people in the theory of the absolute Wilayat-e Faqih in Imam Khomeini's Thought and the Theory of Caliphate in the Thought of Ikhwan al-Muslimin in Egypt. *Journal Of Islamic Revolution Studies*, 15(45), 147-164 [dor: 20.1001.1.20085834.1397.15.54.8.2](https://doi.org/10.1001.1.20085834.1397.15.54.8.2)
  - Khomeini, S.R. (2002^a). *Al-Makasib al-Muharmah*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Arabic]
  - Khomeini, S.R. (2002^b). *Velayat Faqih*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Persian]
  - Khomeini, S.R. (2014). *Explanation of the Hadith of the Soldiers of Wisdom and Ignorance*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Persian]
  - Khomeini, S. R. (2006). *Collection of Imam works*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Persian]
  - Kia, A. A. & Faghihi Nejad, M. (2018). Theme Analysis of the Concept of Communication and Development in the Provisions of the Fourth and the Fifth Development Plans of the Islamic Republic of Iran. *Iranian Pattern of Progress*, 6(11), 33-71. [dor: 20.1001.1.23295599.1397.6.11.2.8](https://doi.org/10.1001.1.23295599.1397.6.11.2.8)

-
- Kivisto, P. (2004). *Fundamental Thoughts in Sociology*. Translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Nashreney. [In Persian]
  - Lakzaei, N. & Moghimi, G.H. (2012). Relationship between political legitimacy and political participation from the perspective of Imam Khomeini. *A Quarterly Scientific - Research Journal on Islamic Revolution*, 1(1), 1-28. https://rjir.basu.ac.ir/0/article_1_1.html
  - Leftrich, A. (2003). *Democracy and Development*. translated by Ahad Aliqolian and Afshin Khakbaz, Tehran: Tarh-e-noo. [In Persian]
  - Madani, J. (2008). *Fundamental rights and political institutions of the Islamic Republic of Iran with the latest developments*. Tehran: Stable Publications. [In Persian]
  - Misbah Yazdi, M.T. (2015). *Mishkat: Questions and Answers*. Qom: The Imam Khomeini Education & Research Institute. [In Persian]
  - Misbah Yazdi, M.T. (2007). *A brief look at Velayat al-Faqih*. Qom: The Imam Khomeini Education & Research Institute. [In Persian]
  - Misbah Yazdi, M.T. (2012). *Miskhat: Legal Theory of Islam*. Qom: The Imam Khomeini Education & Research Institute. [In Persian]
  - Nobahar, R. & Mottaghi, S. M. R. (2023). The Formal and Substantive Requirements of the Republic in the System of the Islamic Republic of Iran. *Matin research journal*, 25(100), 113-143. doi: 10.22034/0 martin.2022.282777.1872
  - Qomi, M. & Faqih Va'ez, S. M. (2013). Viability of Political Jurisprudence in a Religious Democracy. *Islamic Revolution Research*, 2(1), 7-24. https://www.roir.ir/0/article_63393.html?lang=en
  - Rahmani, Gh. (2023). Imam Khomeini and Quality of Emergence of Constituent Power in Delegitimizing the Monarchical Regime in Iran. *Matin research journal*, 25(100), 57-86. doi: 10.22034/0 martin.2023.349218.2069
  - Rafipoor, F. (2003). *Special Research Techniques in Social Sciences*. Tehran: Enteshar. [In Persian]

- Samadyar, H. Arabian, A. & Naghibi, S. A. (2021). Political Legitimacy in Governance Based on Rational Reason, with an Approach to Imam Khomeini's Intellectual Principles. *Matin research journal*, 22(89), 55-83. doi: 10.22034/0 matin.2021.131733 dor: 20.1001.1.24236462.1399.22.89.3.6
- Sheykh zadeh, M. (2012). Servant Leadership model based on the Views of Imam Khomeini (RA). *Journal of Studies in Religion, Spirituality & Management*, 1(1), 7-36. https://rsm.rihu.ac.ir/0article_331.html
- Sobhani, J. (2002). *Tahdhib al-' usul*. Tehran: Institute for Compilation and publication of Imam Khomeini's works. [In Arabic]

COPYRIGHTS

©2023 by the authors. Published by Research Institute of Imam Khomeini and the Islamic Revolution. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

پژوهشگاه
تفحصی
رتال جامع علوم انسانی